

Стан та перспективи реформування вищої освіти в Європейському Союзі

Леся Миськів

Європейські тенденції розвитку вищої освіти трактують нові підходи до реформування освітньої галузі кожної з країн, яка має на меті стати членом даної спільноти. Підґрунтям для переосмислення стану вищої освіти ЄС став документ, представлений Європейською Комісією у листопаді 2012 року – «Переосмислення освіти» (Rethinking Education), який аргументує необхідність фундаментальних змін в освіті, у тому числі, вищій з акцентом на результат навчання. В дослідженні проаналізовано звіти Європейської комісії та виступи Єврокомісара з освіти, культури, багатомовності та молоді, які надали можливість автору охарактеризувати стан та перспективи реформування вищої освіти в ЄС, окреслити проблемні сфери реалізації стратегії модернізації вищої освіти в Європейському Союзі.

European tendencies of the higher education development suggest new approaches to the reforming of the educational spheres in each country, that is aimed at joining the Union. Document of the European commission (in November, 2012) «Rethinking of Education», which arguments the need of fundamental changes in education, including higher education, with an emphasis on learning outcomes, become a background for rethinking of the higher education. So, the lack of experience approximation in teaching to reality in the practical knowledge application, which is very poorly represented by the European systems of education remains the key concern. Reports of European Commission and performance of the European Commissioner for Education, Culture, Multilingualism and Youth, that provide the authors opportunity to characterize the status and prospects of the higher education reform in the EU, to define problem areas of modernization of the higher education in the European Union strategy were analyzed in the article.

Світова фінансова криза привернула увагу міжнародної спільноти до освітніх процесів та їх вплив на формування економічної стабільності у кожній окремій країні. Періодом 2008 -2012 рр. проведено низку досліджень, які розкривають причини та формують можливі варіації стабілізації ситуації. Так, рівень безробіття серед молоді в країнах Європейського Союзу [5] сягає 23%, в той же час, вільних вакансій налічується понад 2 млн.. Європейський Союз докладает значних зусиль до пошуку оптимальних шляхів реформування вищої освіти у регіоні. Звіти Єврокомісії та виступи Єврокомісара з освіти, культури, багатомовності та молоді [1], [2], [3], [4], [5], [6] дають можливість охарактеризувати стан та перспективи реформування вищої освіти в ЄС. Так, у 2012 році Європейська комісія представила стратегію реформ для підвищення кількості випускників, поліпшення якості викладання і максимізації внеску вищої освіти, спрямованої на допомогу економіці ЄС. Стратегія визначила пріоритетні галузі, в яких країни-члени ЄС повинні здійснити низку змін для модернізації освіти та конкретизувала як саме Європейський Союз підтримуватиме їх реалізацію.

У загальному, Європейський Союз налічує близько 4000 університетів та інших вищих навчальних закладів і понад 19 мільйонів студентів [3]. За останні п'ять років кількість та різноманітність вищих навчальних закладів істотно збільшилася. Така тенденція пов'язана із прагненням країн-членів ЄС подолати низький рівень освіти, який був визнаний одним із чинників, економічної кризи в ЄС. За даними Єврокомісії [5] 73 мільйони європейців, близько 25% дорослих, мають низький рівень освіти. Близько 20% 15-річних не мають достат-

МИСЬКІВ Леся Ігорівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Київського міжнародного університету.

ніх навичок грамотності, а в п'яти країнах більше 25% з низькою успішністю в читанні (Болгарія 41%, Румунія 40%, на Мальті 36%, Австрія 27,5% і Люксембург 26%). Раннє закінчення школи залишається на неприйнятно високому рівні у таких державах як: Іспанія де він становить 26,5%; Португалія 23,2%. (цільовий показник ЄС становить менше 10%). Менше 9% дорослих навчаються протягом усього життя (цільовий показник ЄС становить 15%).

Проблемним питанням вищої освіти ЄС вбачається недосконалість управління системою освіти на регіональному рівні. Кожна країна-учасниця має власну систему освіти, притаманні їй особливості, але загальної, європейської моделі все ще не визначено. В першу чергу це стосується економічних складових: державного і приватного, національного та регіонального (європейського) інвестування.

Програмні документи в галузі освіти ЄС не містять конкретних рекомендацій для країн-учасниць, щодо стратегії фінансового забезпечення та розвитку освітніх систем. Основою фінансової допомоги вищої освіти Європи є гранти ЄС. Данія, Фінляндія, Швеція і Великобританія (Уельс) мають системи універсальних грантів для студентів стаціонару, за умови, що вони задовольняють базові вимоги навчання. В цих країнах не встановлено інших критеріїв. Для всіх інших країн основне питання полягає в тому, що гранти надаються на основі фінансових потреб або академічної успішності, або комбінації цих двох основних критеріїв. Найбільшу кількість країн об'єднали ці два критерії, надаючи деякі гранти на основі фінансових потреб й інші на основі академічної успішності. Естонія поєднує критерії, засновані на курсах чи сфері професійних якостей. Греція надає свої гранти переважно за критерії успішності студентів та отримання грантів за видатні результати на іспитах, незалежно від їх фінансового становища, але при наданні грантів також враховується фінансове становище студентів. Невелика група країн: Бельгія, Ірландія, Нідерланди, Фінляндія, Великобританія і Ліхтенштейн, надають гранти тільки на основі фінансових потреб, хоча в деяких випадках сума гранту або термін його надання буде залежати від успішності.

В той же час, світові тенденції інвестування [7] у вищу освіту неспинно зростають. Прикладом, витрати Китайської Народної Республіки на освіту вийшли на рівень в 4% ВВП, загальна сума бюджетних коштів, витрачених на освітянську сферу за останні п'ять років склала 7,79 трлн юанів. Крім державного фінансування КНР, зростають благодійні внески в китайську вищу освіту. В 2012 році така сума склала близько 787 млн дол. США. В контексті інтенсивного фінансування вищої освіти КНР, збільшуються витратити й на наукові-дослідні та конструкторські роботи, які у 2012 році склали 162,24 млрд дол. США.

Не дивлячись на те, що частина країн-членів ЄС визначають пріоритетною модернізацію систем вищої освіти, в цілому, потенціал європейських вищих навчальних закладів вважається недоексплуатованим. Саме тому «освіта» стала центром стратегії Європи 2020, метою якої є забезпечення 40% молоді кваліфікацією вищої освіти. Стратегія реформи Єврокомісії була сформована з аналізів, досліджень та консультацій з вищими навчальними закладами, викладачами, дослідниками, студентами, підприємствами, профспілками, урядами і міжнародними організаціями. Результатом такої співпраці став представлений у 2011 році соціальний документ [1] «Модернізація вищої освіти в Європі: фінансування та соціальні аспекти». Який, характеризує загальні аспекти необхідності застосування гнучкості у вищій освіті, її розвиток, напрямки участі в вищій освіті, рівні публічного фінансування та пріоритети його розподілу, формули фінансування та соціальний вимір, вплив економічної кризи. У третьому розділі документу піднімаються питання студентських платежів та їх підтримка, критерії для отримання грантів й кредитів, податкові пільги та інші привілеї, система фінансування студентів. Аналіз положень зазначеного документу став основою для визначення основних кроків, які передбачає реформування вищої освіти Європейського Союзу, зокрема:

- підвищення якості та значущості вищої освіти;
- збільшення кількості випускників та скорочення осіб, які не закінчують вищі навчальні заклади;
- перегляд та підготовка навчальних програм, які задовольнятимуть потреби як осіб, що здобувають вищу освіту так і ринок праці;
- стимулювання використання передового світового досвіду у викладанні та наукових дослідженнях;
- надання ширших можливостей студентам в отриманні додаткових навичок, шляхом навчання та стажування за кордоном;
- сприяння транскордонній співпраці у підвищенні продуктивності вищої освіти;
- збільшення підготовки дослідницьких кадрів для розвитку промисловості;
- зміцнення зв'язків між освітою, дослідженнями і бізнесом;
- забезпечення ефективного інвестування вищої освіти.

Підкреслюючи ефективність такого напрямку, як забезпечення навчання та стажування за кордоном, варто зазначити про дієвість програми «Erasmus». Яка є некомерційною програмою ЄС з обміну студентами й викладачами, між університетами країн-членів, а також Ісландії, Ліхтенштейну, Македонії, Норвегії, Туреччини та Хорватії. Програма надає можливість навчатися, проходити стажування або викладати в іншій країні, що бере участь в програмі. Терміни навчання і стажування можуть складати від 3 місяців до 1 року

кожен, в сумі до 2 років. Еразмус входить в програму ЄС «Безперервна освіта 2007-2013» (Lifelong Learning Programme 2007-2013).

Результатом переосмислення стану вищої освіти ЄС став документ представлений Європейською Комісією у листопаді 2012 року – «Переосмислення освіти» (Rethinking Education) [6]. Так, основним проблемним питанням залишається недостатність наближення досвіду в навчанні до реальності у практиці застосування знань, які досить слабо представлені саме європейськими системами освіти. Основною метою «Rethinking Education» є заохочення держав-учасниць вжити негайних заходів для забезпечення молодих людей можливістю розвитку навичок та володіння компетенцією, необхідними на ринку праці та професійного зростання. Отже, європейські освітні системи повинні поєднати в собі національні особливості разом з головним завданням – забезпечення модернізації методів оцінки підготовки студента, де основним замовником та оцінювачем є ринок праці, яке національний, так і регіональний (ЄС). До засобів, які дозволять забезпечити реалізацію даної стратегії відносимо наступні:

- використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних систем);
- застосування ВОР (відкритих освітніх ресурсів), які повинні бути застосовані у всіх навчальних контекстах;
- системність у підвищенні педагогічної кваліфікації викладацького персоналу;
- зміцнення зв'язків між освітою і роботодавцями;
- застосування навчання на робочому місці;
- запровадження нових стандартів щодо управління розвитком підприємництва в освіті;
- аналіз впливу ЄС на використання ІКТ і ВОР в освіті.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) передбачає набуття особою підприємницьких та громадянських навичок, що має фундаментальне значення для підготовки молоді до роботи на сучасному ринку. Варто зазначити, що в європейських освітніх системах застосування ІКТ практикується формально в порівнянні з базовими навичками грамотності, математики та природничих наук. Частина проблеми лежить в складності оцінювання. Тільки 11 європейських країн (Болгарія, Естонія, Ірландія, Франція, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словенія, Фінляндія) мають стандартизовані процедури оцінки громадянських навичок, які спрямовані на розвиток критичного мислення та активної участі в житті суспільства. Оцінювання розвитку навичок підприємництва та ІКТ не існує взагалі в деяких країнах (Хорватія, Ісландія, Норвегія і Туреччина та ін..).

Звіти Єврокомісії за 2010-2012 роки дають підстави стверджувати, що саме навички є основою до продуктивності, Європа повинна реагувати на збільшення у всьому світі якості освіти і отримання навичок. За прогнозами Єврокомісії більше третини робочих місць в ЄС буде вимагати вищої кваліфікації в 2020 році і що тільки 18% робочих місць, як очікується, будуть з низьким рівнем кваліфікації.

До основних завдань реформи вищої освіти Європейського Союзу слід віднести наступні:

- розвиток трансверсальних та основних навичок на всіх рівнях здобуття освіти (акцент на інформаційно-комунікативних навичках);
- запровадження нових стандартів у вивченні іноземної мови: до 2020 року 50% 15-річних повинні знати першу іноземну мову (у порівнянні з 42% 2012 р.) і не менше 75% повинні вивчати другу іноземну мову (61% - 2012 р.);
- розширення інвестиційних можливостей розвитку вищої освіти, (державне та приватне фінансування є необхідним для стимулювання розвитку інновацій та збільшення взаємного обміну між наукою та бізнесом);
- удосконалення визнання кваліфікацій і навичок, в тому числі тих, які були накопичені за межами формальної системи освіти і навчання;
- збільшення доступу до освіти, за допомогою відкритих освітніх ресурсів;
- переосмислення підготовки, мотивації викладацького персоналу, застосування категорії «підприємницький викладацький персонал»;
- максимальне повернення інвестицій та діалог на національному й Європейському рівнях у сфері фінансування професійної й вищої освіти.

Як підсумок, варто зазначити, що реформа вищої освіти в Європі триває, крім того освіта визнана пріоритетним напрямком модернізації та особливої уваги на регіональному рівні. Основним стратегічним об'єктом реформування вищої освіти є формування навичок, шляхом застосування інформаційно-комунікативних технологій та відкритих організаційних ресурсів. До проблем, які постали перед державами-членами ЄС, у напрямку реалізації стратегії «Переосмислення освіти» (Rethinking Education) слід віднести наступні:

- забезпечення отримання трансверсальних та базових навичок, що потребує розробки національними системами освіти власних механізмів впровадження формування підприємницьких навичок, поєднання їх з базовими, що породжує необхідність перегляду низки нормативно-правових актів, зміни управлінських підходів у реалізації систем освіти кожної окремої країни;

- підвищення якості професійних навичок вимагає розробки систем світового класу (VET), які можуть в значній мірі сприяти скороченню дефіциту кадрів через більш високий рівень співробітництва на європейському рівні;
- стимулювання повноцінного визнання кваліфікацій, шляхом удосконалення систем академічного визнання;
- використання потенціалу інформаційно-комунікативних технологій та ресурсів відкритої освіти для навчання;
- підвищення кваліфікації та підтримка викладацького персоналу в Європі. Викладацький персонал стикається з швидко змінними потребами, які вимагають отримання нової компетенції для вчителів, педагогів, керівного персоналу вищої освіти.
- забезпечення максимально ефективного інвестування на всіх рівнях освіти з спільними витратами на професійну та вищу освіту. Інвестиції в освіту і професійну підготовку стануть ключем до підвищення продуктивності та економічного зростання ЄС.

1. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm
2. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1224_en.htm
3. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1043_en.htm
4. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131en.pdf

5. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1233_en.htm
6. http://ec.europa.eu/education/news/rethinking_en.htm
7. <http://eurosvita.net/index>